

॥ तत्सत्

श्रीगुजर'

॥.

रथी प्रसिध्ध करनार,

मोहनलाल गोडणदास युवान.

हास मु. गोपींद लुवन थिएटर-भरुय.

आवृति १ क्षी

प्रत १००८

८७५

कीमत ८-२-०

सने १८९८

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી સાહિત્ય સંગ્રહ

૮૧૧

૧૨ કરાવી માલીકે સર્વ
જા સિવાય
કે

મુરતી લીમડાચોકમાં આવેલા “દેશી ભિત્ર” પ્રેસમાં
મગનલાલ વનમાળીદાસે છાપ્યું.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૨૧૧

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ જનરલ ૨૧૬૧

વિષય

નાટ્યલુભી સુચન.

લુભી સૌંદર્યપુરના મહારાજ મહેન્દ્રચન્દ્ર ટાંગેરની ધર્મ પત્નિ કપીલા રાજ્યના કેપ્ટન નાગેદ્ર સાથે અનાચાર કરતી ધર્મીષ્ઠ રાજ્યમાં હલહલતો અનાચાર પ્રગટાવી રહી છે. સુખાહુ રાજા મહેન્દ્રચન્દ્ર ટાંગેર આ હત્યાચારથી બીલકુલ અજાણુ રહી ધર્મ નીષ્ઠતાથી પોતાનું સમગ્ર રાજ્ય શાંતિથી ચલાવી રહ્યા છે. રાજ્ય વારસ રાજકુમાર ગજેન્દ્ર ઉપર કષ્ટોક કપીલીની મતિ બ્રષ્ટ થાય છે હર વખત અનાચારની માંગણી કરતી સાવકી માતાને ધર્મવીર ગજેન્દ્ર હરદમ ધીક્કારતો અને બોધ આપતો-રંડાના કાવતરાથી તથા નીચ નાગેન્દ્રના બે ધ્રુમની ભરેલી કાવાદાબાથી નીરદોષ બાળક બચંકર સ્થિતિઓ પોતાનું રાજ્ય છોડી જાય છે અને દેશથી દુર થાય છે રાજ્ય વફાદાર સુશીલદત્ત તમામ બીનાની જાણુ લઈકામીઓને બોધ આપવાં જતાં અને માલીક પ્રત્યે વફાદારી બતાવતાં આખરે તુરંગમાં સપડાય છે. વીસમીસદીના નમુનારૂપ નીચ નારી કપીલા ભક્ત અને બોલા રાજાને ભગાવી ક્રુતેહમંદ થાય છે કુશલ નગરીના રાજા સીંહા કૌશીકની પુત્રી શુરીલા કુમાર ગજેન્દ્ર ઉપર અદરાએલી હોવાથી દુરયુદ્ધીઓ ભલી અને બોળી બાળકોને હેરાન કરવામાં ધણુજ ફાવી જાય છે સીંહા કૌશીક અવળે રસ્તે દોરાય છે આખરે કામીઓની સોબતમાં મરણુને શરણુ થાય છે સત્યને પકડી રહેલ સતીયાજનો આખરે ક્રુતેહમંદ થાય છે કામી કુલાંગારો અધમ દશાએ દુનીયા છોડી જાય છે આખરે ચાલુ જમાનાને વીશ્વમી સદીનો નમુનો નજરે દેખાય છે અંતે સાચનો જય અને પાપનો ક્ષય તે દષ્ટાંત સીદ્ધાંત થાય છે.

કોમેડી હર્ષ.

કુશલ નગરીના કામદાર કામ્બાળની દીકરી રૂપાથીને ગોરે નક્કી કરી આવેલો ધણી પ્રસન્ન ન હોવાથી પોતાની મરજી મુજબ પતિ શોધી આનંદમાં મહાલે છે મહેમાન થઈ આવેલ ભૂમી શૌંદર્યના રાજકુમાર ગજેન્દ્રના કારભારી સરભણુના દીકરા સાથે તેનો સંસાર સારો ચાલે છે રૂપાળીથી વીવાહ થએલી શરભણુ નીરાશાના સાગરમાં પડે છે. ખુદા કામ્બાળના ગુરુસાથી નીરાશ થઈ રૂપાળી તથા ખોડીઓ કાવતરું કરે છે અને રમુજી નોકર ભીમલો રૂપાળી બની ચોરીએ ચઢે છે જીવાનીયાનો જય ખુદા કામ્બાળને નડે છે સરભણુ પાછો પડે છે અને પોતાનાજ દીકરા ખોડીઆને તમામની ખુશીથી કન્યા મળે છે.

શાંન્તિ

શાંન્તિ

શાંન્તિ

પાત્રોનાં નામ.

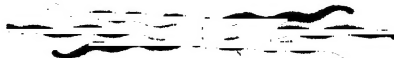
મહેન્દ્રચંદ્ર ટાગોર	સૌંદર્ય ભુમીનો રાજેન્દ્ર
ગજેન્દ્રમહેન્દ્રચંદ્ર ટાગોરનો કુમાર.
નાગેન્દ્રરાજ્ય કેપટન
શુશીલદત્તવક્ત્રદાર દીવાન
સીંહકૌશીકકુશલ નગરીના ઠાકોર
સરભણુગજેન્દ્રનો હસમુખો કારભારી
ખોડીદા...	:સરભણુનો પુત્ર
કાખાજીસૌંદર્ય ભુમીના પટેલ
બીમલોતેનો રમુજી નોકર
લૈયોપોષ્ટવાળો

કારભારીઓ, શિપાઈઓ, વિજેરે વિજેરે.

કપીલા...	મહેન્દ્રચંદ્ર ટાગોરની નીચ રાણી.
સુરીલા...સીંહ કૌશીકની પુત્રી ગજેન્દ્રની પાન્ત.
રૂપાળીકાખાજીની દીકરી ખોડીદાની ઘેરી.

દાસ, દાસીઓ, સખીઓ, વારાંગના વીજેરે.

સ્થળ, સૌંદર્યભુમી તથા કુશલનગરીની આસપાસની સદહદ.

❧ વીસમી સદી નાટકના ગાયનો. ❧

સ્તુતિ.

બાળાઓ—

૧

ઠૂં તૂસતૂ તરણુ તારણુ જગનામી...અંતરયામી.
નમી નમી નંદ તનુજ સ્વામી.....ઓમ્
અબલ સખલ કરવાર યાચીએ
વીમલ વીજ્ય કરનાર દયાળુ
અકલ કળાનો પાર ન પામે કટકંકસ નિકદંત ઊરનામી...ઓમ્.
સર્વ ભોમ તમ ગુણુ જગરાયા
યુવાન વૃદ્ધ અબળ બલકાયા,
ગર્વનિ સેષક તમ ગુણુગાયા, અજર અમર કરો દુર સર્વ ખામી
ઓમ્.

બાળાઓ—

૨

લખ્યા કર્મના લેખ કહો શે ટલશે,
બાવલને પાણી પાવ કદી નહી આત્ર ફલો મળશે.
સત્યાજન સત્યે મલશે, કામી કુકર્મી ટલશે
પાપીઓ પંથે પલશે, આ ભવ મંડલમાં ધર્મ કર્મનો બાર લધ
ઉધરશે. બાવલ૦
સુખ ધર્મી સુકર્મી વર્ષે યાની ગુણુ યાન ઉચરશે.
અંતે ધર્મે જય પાપે ક્ષય સીદ્ધ ઠરશે...બાવલ૦

મુરીલા સખીઓ—

૩

ગરબો.

વાટમાં ગુમાવ્યું મેં તો મોતી (૨)

મોતી હું તો ચાલુ મારગડે જોતી હોમનદારી મોહનજી વાટમાં

સખીઓની સાથમાં અજવાળી રાતમાં આનંદે આવતી હોતી.

ઢાલા વીયોગની વાટમાં ને વાટમાં મલે જોઈ તો માલ નહોતી મન.

સાખી.

પતિ પણ નહી આવ્યા હજી વીરહે જીવડો જય,

શોધું ક્યાં જઈ એમને, હશે ક્યાં મુજરાય

સુના સુના મહેલ બધા દેખાય જણે કાઢ આમથી ખાવા ખાય (૨)

મેના રહી પીંજર મંદી ગમરાય પીયુ વીણુ સંગે રહી કાણુ જાણ.

ઉપાધી નાથ વીના નહી જય.

સરખી સાહેલી પણ ના ગમે ધન્ય જાહેની તમને

સાખી.

આવોને ઉતાવલા શીદને આપો દુઃખ

લાખ દરદમાં દુખતી તમ દેખે સૌ સુખ

શામળીઆ શીદ સંકટ આપો હવે મુજથી નહી વીરહે ખમાએ.

વહેલા વહેલા આવો ઢાલા પ્રાણુથી અધીક પ્રીય રાય

રસીક વરમારા વીપત હરનારા, જીવન જયકારા વાટમાં.

મુરીલા સખીઓ—

૪

શ્યામ વીના સાહેલી બની ગઈ શું ઘેલી શ્યામ વીના.

જાઓ જાઓ ન સતાવો વાહ.....

ના સખી મુજવ, જા બહેન જા હડીલી,

બલશે પ્રીતમ પ્રાણુ માન માન ઓ હઠીલી

સખી જો અંતર કકલે મારું વહાલી બહેની જ્ઞાને ઠારું

જ્ઞાન્તી ધરજાણી સુખ થશે, દીલના દુઃખો સૌ દુર જશે. સ્યામ૦

અન્નેન્દ્ર-શુરીલા—

૫

હુંટયું ચીત મારું લુટારા તેં જંગલ વાસી,

બાંધ્યો મને પ્રેમ બંધને કુમારીકા જાવધો.

તન મન ધન તમને અરપું હું સદા રહો પીયુ પાસ,

લુટકાટનો ધંધો મારો વન વગડામાં છે મુજવાસ.

ચાંપીસ રદમ મોઝાર મનોહારી...હુંટયું.

રૂપાલી—

૬

આજ માર મનહું અતિશય મુગ્ધય,

પ્રાણુ પ્યારા વીના એન નહી કાંચ. આજ૦

નીશદીન બલતી વીરહથી મુઝાણી,

ધડીબર ગમતું નથી હું તો ગભરાણી.

અનંગ અંજે હવે ન સહેવાય, આજ૦

રૂપાળી બોડીઓ—

૭

બલજો વેલેરા દીલગજન કરું તનમન ધન હું કુરખાન

જાણી સાથે બલશું શમજાન

પ્રેમથી કરશું પ્રીયા રસપાન હરસની ખાણુ

ચાલતું થયું કામજનું વહાણુ

એસી ફાટા તલાવ ફરશું હઠી મલજકામાં

ચાહપીશું સંગાથે જઈ બલ્લુભાષના ચકલામાં

એમ.....હા.....મલજો.

ગળેંદ્ર—

૮

બરેભો કુપ અગ્નીને વખત આવેજ શેષ લગી,
 ઠર્યો મલ મુત્રનો કોઠો નહી માતા રહો વલગી
 મળ્યું છે ચામ ઉપર હા તમેને લાગતું પ્યારું.
 મીચીને આંખ સૌ નીરખો દીસે છે ઘોળું અગર ખારું
 સજ્યા શંગાર ઉપરના ઉધાડી આંખ જે વદાલા
 જતા જગ છોડતા સધળા સંઘઘો સહેજ ખોવાનાં

રૂપાળી—

૯

માર ધકકો બહાર કાઢને બીમલા ખીંહનો નહી લગાર
 એ એલા ચમચી દીહો દીયાર
 ફળેતી પુરી ચમ ભગવાન રસીલીમાન
 જ જ હેવાન એ હુ હેવાન
 દીવારે નમ હેઠાણી ને હુકામ હટાવે આજે
 એની દાનત છે હરામ
 કન્તો પુર દરવાજે મલજે લ્યો હવે છે રામ રામ

શુશીલા—

૧૦

ચપળા ચતુરનાર ચીતમાં સમ્યા
 રંગે રમ્યા આજ રદ્યે રમ્યા
 સ્વામીજી સાક્ષીથી પતિન ચયા
 પ્રીતમ ચયા, આજ દરદો ગયા
 બસે પધાર્યા ધણીમેં ધાર્યા
 સંસાર રસ સાર સંજે જમ્યા રંજે

અંક બીજો.

લીમો રૂપાળી—

૧૧

વાહ હેઠાણી ખુદી થઇ મારી ચાયલો પીવા નીરો હું તારી.

એક હવાકાના લઇશું બજ્યા

મુઆ કરતો નહોં કોઈથી કજ્યા

તીકાથો આફા ને આફાથી તીકા

ઉડાવીહું લીલા લહેર—

હેઠાણી૦

ખેવડા પીએ તો હપઇએ જાશે—

પહીઆ પડાવી લઇ બે હાડી મારે

હેઠાણી૦

મુશીલકત—

૧૨

કુદરતના ખેલ નીરાશા

ખેલાલ થઇ સૌ આશા

અજબ અકલના નર કાદવમાં

નષ્ટ બને જન રયા રયા

જગત તણી ઘટમાળ અસોડીક

પડ્યા ઉલટ મુજ પાસા—

કુદરત૦

લંચો—

૧૩

દઇયાં મોરે ચંખેલી બનછા રહો

ચંખેલીકા હરવા ચંખેલી કાગજરા

ચંખેલીકે કગન બના રહો—

દઇયાં

ચંખેલીકે બાળુખંધ ચંખેલીકા સહેરા

ચંખેલીકે ચદર બના રહો—

દઇયાં૦

સરભાણુ--

૧૪

માનો શીખ સહુ સમજવું હું બીડો કમ્મર બાંધી હામ
વાંઠા રહેવામાં દુઃખ છે સધળું લીધો હવે છે રામરામ
ચડવા દીએ નહીં કોઈ ઓટલો ધરતું સરવે કરવું કામ
ડરે આડોસી સૌ પાડોશી લીધો હવે છે રામરામ
દલવું પશુ હાથે ને ભરવું પાણી કામો શીર તમામ
રાંધી હાથે ખાવું કમાવું લીધો હવે છે રામરામ
બૈરીવાલા કરે ન દોસ્તી પીવા પાણી દીએ ન જામ
જેર વીનાતું બધું નકામું લીધો હવે છે રામરામ

જાનડીઓ

૧૫

આજ વરઘોડે ચડ્યા હર ભાણુજી લાડી લાખેણી લેવા આવીથીરે
મનમાં હરખેને હૈયું છલકે હરભાણુજી હુશીલા હરખે પાનો ચાવીયારે
સસરા કાખાને ઘેરે બુલ્યા હરભાણુજી મજાલો આગે જાલે નાવીયારે
જાનઘઆ જોડે બુલે હરભાણુજી ત્રાસા પડખને ઢોલો લાવીઆરે

ચુરીલા--

૧૬

વીજુવાર કરો મારી હું દુઃખીયારી
પાયે પડું દીયો દુઃખ વીદારી
સ્વામી શીરે શું સંકટ આવ્યું
આશ ગદ્ય દુર સુખને તાવ્યું
હાય નશીખે શું શું લખાયું

પાયો૦

અંક ત્રીજો.

ધારાંગના—

૧૭

મોહનીયાં નયન મતવાલે
 નયન મતવાલે—માર મોહે ચાલે
 ઓ છલજલ વાલે—કનૈયા નયન મતવાલે—મોહનીયાં
 અખી તો મેરી છોટી ઉમરીયાં—નાણુક હય છતીયાં
 જલ તમો રાજ્યા ફલધયા નયન મતવાલે—

હરભણુ સીમા—

૧૮

આવો પાવો રસ પ્યારી
 આવું ધડીયું તારી
 શરમાવ નહી ધણીઆણી
 હું કામ હટાવે જાની
 હવે જોલ ધુધટ પટવાલી
 (ટારી વાલી તો ગમ ચાલેલી)
 પી પ્રેમરંગ પા પ્યારી
 અફલાવેહ હું ખાલી
 જરી જોલ-ધુધટપટ જોલ
 ટીલાંલે (હં હે)
 લેહોજ પ્યારી વાલી
 શું હજો કરી ગમ ચાલી

સુશીલદત્ત—

૧૯

અરે વીણા તણા બોગી રદયની ચાહના શું છે
 ખરેખર આ જમાનામાં થયો બે હાલ પણ તું છે
 નથી માયા અને મહેબત વળી ધનમાલનો સાથી
 થવું છે એકલા માત્રી અલક આધાર પણ તું છે
 મુકી સહુ સહ કુટુંબીને વળી વહાલી અને પ્યારી
 થઈ આ જીંદગી ખારી પછી કહે શોયવું શું છે

રૂપાળી ખોડીઆ હરભણુ — ૨૦

દીલં બૂર દીલદાર હો કનકધારે-પ્રાણુ પ્યારારે
 રમાડું રજની પ્રીતે
 લહેજત છે આજકાલ
 બતાવું હું હવે ચંગાલ
 ગોરી તુજ ચુકાખી ગાલ—

હોટારીયે!

કોમીક તમામ—

૨૧

થઈ પ્રભુતી મહેર, જાઓ કુડાવો લહેર
 શીખો સદા સંભાળીને ચાલતાં
 સદા રહો સંગાય, હમને નીભાવ હે મારો નાય
 રહો ઉમંગે ફુલતા ફાલતા
 દીકરા ખોડીઆ કદી દીધા તે હાથ સહુ મુજ હેડા
 જાણુ છે દુનીયા કે જેવા બાપ તેવા ખેટા

રહેા અનર અમર સકલ વિશ્વમાં
 જલમાં રથલમાં વિશ્વ વિજય કહેવાશે
 ધર્મ તણેા જય થાય જગતમાં પાપ પ્રલય થાશે પલમાં

શાંન્તિ

શાંન્તિ

શાંન્તિ

ગુજરાત રબર રેટરપ કંપની.

ગુજરાતી, અંગ્રેજી, મરાઠી, ઉરદુ વિગેરે ભાષાઓમાં રબરના તથા
પીત્તલના બે ત્રણ અક્ષરોનો મોનોગ્રામ, સિગનેચરો,

ખનાવી આપીએ છીએ.

હું આશીસ “નર્મદા પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ.” ભરૂચ.

આંચ આશીસ “લક્ષ્મી વિજય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ.” વડોદરા.

જાહર ખખર.

નીચે જણાવેલા નાટકોના ઓપેરા શ્રી ગુજરાત ન્યુતન નાટક સમાજનો જ્યાં મુકામ હશે ત્યાંથી અગર લેખક મોહનલાલ ગોકલદાસ યુવાન પાસેથી રોકડી કીંમતે મળી શકશે.

ખુની યજમાન

૦—૨—૦

નિર્દયનીરો

૦—૨—૦

કાલો નાગ

૦—૨—૦

ઘમંડી કલહુ યાને નિર્મળગંગા

૦—૨—૦

વીસમી સદી

૦—૨—૦

(હવે પછી ખહાર પડનાર ખેલા)

પંજખનો કેશરી-કારાયલોસમો-અનંગ શત્રુ અને લોખંડની ખેડી યાને અદાએ ફજ્ (ઉદ્ધુ જખાનમાં ખહાર પડશે.

